№ 286 ՈՒՐԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26 — 1908 — ՈՒՐԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26 № 286

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

Վերջին օրերս Պետերբուրգի բանտից Սեվաստոպոլի բանտը փոխադրելու ժամանակ Կուրսկ քաղաքում վախճանված՝ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

ԱՐՉԻԼ ԼԵՎԱՆՕՎԻՉ ՋԱՓԱՐԻՁԷԻ

վշտացեալ այրին և ծնողները յայտնում են հանգուցեալի ազգականներին, ծանօթներին և ընկերներին, որ ԱՅՍՕՐ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26-ԻՆ, առ. ժամը 9-ին տեղի կունենայ մարմնի յուղարկաւորութիւնը՝ երկաթուղային հիւանդանոցի մատուռից դէպի Քաշվէթի ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը տեղի կունենայ Կուկիայի գերեզմանատանը (ուղղափառների)։

Դեկտեմբերի 22-ին սրտի պայթումից վախճանվեց

Միրզաջան Կարապետեան Խաչատրեանցը,

որի մասին սրտի կսկիծով յայտնում են ազգականներին, բարեկամներին և ծանօթներին հանգուցեալի կինը՝ Հռիփսիմէ Յարութիւնեանը, եղբայրները՝ Ալէքսանդր, Աստուր Կարապետեանները, եղբօրորդիքը՝ Թէոդորոս Յարութիւնեանը իր ամուսնու և մայր Եղիսաբէթ Հայրապետեանի հետ, Արարատ և Սմբատ Աւետիսեան Խաչատրեանցները և իրանց մայր Թագուհի Յակոբեանը։

Հոգեհանգիստը կը կատարվի ամէն օր երեկոյեան ժամը 6-ին, իր բնակարանում, Գրիբօեդովսկայա փող. № 15, տ. Անանեանի։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, դեկտեմբերի 28-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին և այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։

(ու. շ. կ.) 3—1

Շաբաթ, դեկտեմբերի 27-ին
Հայ Տնայնագործական Ընկերութեան օգտին
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՆԵՐՈՒՄ
կը կայանայ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՏՕՆ
I
[illegible]
«ՄԻՆՈՒԷՏ»
[illegible] XV-ի ժամանակի
«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՐ»
և «PIEROT»—պիէրօ
[illegible]
II
ՍՆԷԳՈՒՐՕՉԿԱ ՁՆՆԵԱՆ ՊԱՊԻԿ
III
ՍԻՆԵՄԱՏՈԳՐԱՖ
[illegible]
Մեծերի համար ժամը 10-ից յետոյ կը կայանայ
Կոտիլիօն Մօնսոր
[illegible]
(14, 17, 21, 25, 26, 27) 6—5

[illegible]

լուրջ ընդհարումներ, որոնք կարող են վճռական նշանակութիւն ունենալ իրերի դրութեան համար։

Մենք յայտնել ենք մեր կարծիքը պարսկահայերի բռնելիք դիրքի մասին։ Մենք պատճառաբանութիւններ բերինք ապացուցելու, որ պարսկահայերը իբրև մի փոքրիկ ազգային համայնք չեն կարող ներգործական դեր ստանձնել ներկայ պարսկական շարժման մէջ և պէտք է իւրացնեն չեզոք դրութիւն։

Իրանք պարսկահայերը մի քանի տեղերում, ժողովներ կազմելով, քննութեան էին առել կատարվող դէպքերը, աշխատել էին նախատեսել այն վտանգները, որոնք կարող էին առաջ գալ անզգոյշ քայլերից և միջամտութիւններից, և եկել էին այն եզրակացութեան, որ նրանց համար միում էր գործունէութեան մի եղանակ՝ չեզոք դրութիւն այն սուր մաքառումների մէջ, որ մղում է պարսկական ժողովուրդը բաժանուած հակառակ խմբերի և հոսանքների։

[illegible]

Ա. Փ.

ՄԻ ՆՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԿՏԱԿ

[illegible]

Այն գումարը, որ կը գոյանայ հաշւը մաքրելուց և լիկվիդացիա անելուց յետոյ, դրվում է բանկային հիմնարկութիւններից մէկի մէջ, իբրև անձեռնմխելի գումար՝ Էջմիածնի սինօդի անունով։ Տարեկան տոկոսներից 2500 րուբլի պէտք է յատկացվի հանգուցեալի ամուսնու ցկեանս, իսկ մնացածով պէտք է հաստատվեն թոշակներ՝ ուսանողներ պահելու համար Ռուսաստանի կամ արտասահմանի բարձրագոյն դպրոցներում։ Թոշակաւորները կընտրվեն Գէորգեան ճեմարանի և ուրիշ նոյնատեսակ միջնակարգ և աշխարհիկ դպրոցների ուսանողներից։ Թոշակաւորների ընտրութիւնը վերապահված է Էջմիածնի սինօդին։

Կտակակատարներ նշանակված են Թէոդորոս Խաչատրեանց և Ալէքսանդր Մելիք-Ազարեան։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կարսի շրջանի ժամ. նահանգապետը Կովկասի Փոխարքայի անունով դեկտ. 20-ին ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը.

«Կարսի ընդհանուր քաղաքացիական գործերի ատեանը, խորապէս յուզված Պետական Դումայի անդամ Պուրիշկեվիչի ճառից, որի մէջ շօշափւում է ձերդ պայծառափայլութեան և ձեր մօտիկ աշխատաւորների անձնաւորութիւնը, խնդրում է ընդունել առ ձեզ տածած անսահման սիրոյ առհաւատչեան, անկեղծաբար ցանկանալով հանդերձ ոյժ և կարողութիւն՝ շատ և շատ տարիներ ձեր արդիւնաշատ գործունէութեան համար՝ յերջանկութիւն մեզ բոլորիս թանգագին հայրենիքի և յիրականացում մօտիկ ապագայում Կովկասի համար ձեր ընդգծած բարենորոգումների, և մասնաւորապէս՝ Կարսի համար։ Նահանգապետ Պարկաու»։

—

Քութայիսի ազնուականութեան պարագլխի պաշտօնակատար իշխ. Նիժարաձէն ուղարկել է կոմսին հետևեալ հեռագիրը.

«Քութայիսի նահանգի ազնուականութեան արտակարգ ժողովը, յուզված Պետական Դումայի անդամ Պուրիշկեվիչի ստայօդ և անմիտ մեղադրանքներից վրաց ժողովրդի և ձեր իշխանութեան հասցէին, որոշեց առաքել ձեզ խորին յարգանքի զգացմունքներ և հաւատ յայտնել, որ դուք անյողդողդ կը հետևէք վրաց ժողովուրդը ռուսականի հետ միացնելու քաղաքականութեան յիշեալ ժողովուրդների համահաւասար իրաւունքների և հայերի՝ իսկական պետական շահերին ծառայելու հողի վրայ։ Հարիւր տարի պատւով և անձնուէր ապրած Վրաստանը ռուս ժողովրդի ընտանիքում և հարիւր տարի սպասելով, որ իրան կապահովեն կուլտուրական զարգացման պայմանները, կարծի էր արդեօք մտածել, որ ռուսական օրէնսդրական ժողովի ամբիոնից նա կը քննադատվի իբրև ուխտադրուժ ազգ։ Նիժարաձէ»։

—

Վերոյիշեալ հեռագրերի նման հեռագիրներ ուղարկել են նաև Քութայիսի քաղաքագլուխ Լօրդկիպանիձէն, Բաթումի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ժուրուլին, ձայնաւորներ՝ Սիմէօն Մդիվանին, Բօրիս Սախնովսկին և այլն։

—

Աջակողմեանների ֆրակցիան Պետական Դումայի խորհրդին ներկայացրել է հետևեալ յայտարարութիւնը.

«Դումայի ներկայ թւի տեղեկագրի № 26-ում ասված է, որ «Դումայի անդամ Պուրիշկեվիչի ճառի առիթով, որը նա արտասանեց դեկտեմբերի 10-ի նիստում կովկասեան հարցապնդման ժամանակ, Դումայի նախագահը ստացել է բողոքի հեռագիրներ՝ Թիֆլիսի վաճառականութեան, Թիֆլիսի հայ հասարակութեան, Ալէքսանդրօպօլի բնակիչների, Բագուի հայոց կուլտուրական միութեան և Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան ներկայացուցիչներից։

«Տպագրված է Դումայի նախագահի կարգադրութեամբ»։

«Պուրիշկեվիչ» և «բողոք» խօսքերը տպագրված են մեծ-մեծ տառերով։

«Պետական Դումայի կանօնադրութեան 1-ին յօդ. համաձայն, որևէ յայտարարութիւն կամ խնդրագիր ուղղել Դումային անթոյլատրելի է համարւում։

«Միանգամայն ակներև է, որ այդ տեսակ ապօրէն յայտարարութիւններ տպագրելն էլ անկարելի է Դումայի պաշտօնական օրգանում։

«Ուշադրութեան առնելով, որ վերոյիշեալ հեռագիրները անկասկած վերաբերում են այդ տեսակների թւին և չէր կարելի զետեղել Դումայի պաշտօնական թերթում, քանի որ նրանք իրանց մէջ պարունակելով բողոք Դումայի անդամի դէմ, իսկ դրանով անկասկած որոշ չափով ապօրէն ճնշումն է գործ դրւում նաև Դումայի դէմ, ուստի մենք գտնում ենք, որ Դումայի տեղեկագրի 26-րդ համարի բովանդակութիւնը չէ համապատասխանում ոչ միայն իր նպատակներին, այլ և օրէնքին»։ («Рѣчь»)

Շուշի քաղաքի հայ ազգաբնակութիւնը բողոքում է պատգամաւոր Պուրիշկեվիչի արտասանած ճառի դէմ։

«Հայերը առաջին անգամը չեն պրովոկացիայի նիւթ ծառայում, բայց երբ Պետական Դումայի ամբիոնն է մարդատեացական ագիտացիայի ու կոպիտ ինսինուացիաների ասպարէզ դառնում մի ամբողջ ժողովրդի դէմ, մենք չենք կարող լռել, թէկուզ դրանով ստարկելու լինենք նոյնիսկ Պուրիշկեվիչին։

«Մենք բոլոր ոյժով բողոքում ենք մեր վրայ բարդւող այն մեղադրանքների դէմ, որոնք պատմական ամենափոքր հիմք անգամ չունեն, այն է սեպարատիզմի ու Ռուսաստանի դէմ թշնամութիւն ունենալու մէջ։

«Հաւատարիմ իրանց պատմական միսիային, հայերը միշտ եղել են ու կը լինեն Ռուսաստանի ամուր և հաստատ յենարանը Կովկասում և նրա մերձակայ սահմաններում կուլտուրականութիւն տարածելու հարցում։

«Անխախտ կերպով հաւատում ենք, որ Ռուսաստանի վրայ ծագած ազատութեան արևը կը ցրէ նաև Կովկասի վրայ տիրող խաւարը և, ընդունելով որ ամբողջ երկրի առողջութիւնից կախված է նաև նրա մասերի առողջութիւնը, մենք բաղձաւոր ենք զգում մեզ վկայելու ամբողջ Ռուսաստանի առջև, որ այլացեղ Կովկասը՝ բոլոր ազգութիւնների եղբայրական համերաշխութեամբ սերտ կերպով միացած ռուս մեծ ժողովրդի հետ՝ ջերմ կերպով մասնակցում է ամբողջ և մեծ Ռուսաստանի վերանորոգութեան բարօրութեան և առաջադիմութեամբ սուրբ գործին»։

Բաթումի հայ հասարակութիւնը ուղարկել է Պետական Դումայի նախագահին և անդամներ՝ Աջեմեանին ու Սաղաթէլեանին մի բազմաստորագիր հեռագրական բողոք Պուրիշկեվիչի դէմ։

Այդ բողոքը ուղղված է «ոչ միայն Պուրիշկեվիչի կողմից կովկասեան ազգութիւնների և մասնաւորապէս հայերի հասցէին ուղղված ինսինուացիաների դէմ, որը ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ հոգեկան հիւանդի հիւանդոտ երևակայութեան արդիւնք, այլ և կովկասեան հարցապնդումի ամբողջ ձևի դէմ, որի նմանը եւրոպական ազգութիւնների պարլամենտական հարցապնդումների պրակտիկայում երբեք չէ պատահել, և որը աջակողմեանների կուսակցական սանձարձակութեան մի ակտ է, լի ստախօսութիւններով»։

—

Թիֆլիս քաղաքի մահմեդականները հետևեալ հեռագիրն են ուղարկել Պետական Դումայի նախագահ Խօմեակօվին.

«Բարեհաճեցէք, ձերդ բարձր գերազանցութիւն, ֆրակցիաների միջոցով հաղորդել Դումային Թիֆլիս քաղաքում ապրող մահմեդականների խորին վրդովմունքի զգացմունքը Բեսսարաբիայի պատգամաւոր Պուրիշկեվիչի այն զրպարտողական ճառի առիթով, որ ուղղված էր կովկասեան ազգութիւնների ու Կովկասի բարձր իշխանաւորների դէմ։ Պուրիշկեվիչի կողմից մահմեդականների հասցէին ուղղված գովասանքների իսկական իմաստը մի քանի օրից յետոյ պարզեց նրա համախոհ Մարկով 2-րդը։ Մահմեդականները վրդովված են Պուրիշկեվիչի բացատրութիւններից, նոյնպէս և արհամարհում են Մարկով 2-րդի վիրաւորական կարծիքները։ Դէպի Թագաւորը և դէպի ընդհանուր հայրենիք Ռուսաստանը ունեցած անսահման հաւատարմութեան զգացմունքը ոգևորում է մահմեդականութեան։

«Նա, ինչպէս և ամբողջ Ռուսաստանը, Բարձրագոյնս շնորհված հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստով նոր կեանքի կոչված լինելով, ապագայում ևս սրբութեամբ կը կատարէ իր պարտքը ընդհանուր հայրենիքի առաջ, իբրև իրաւահաւասար անդամը մի անբաժան ընտանիքի։ Պարոնայք Պուրիշկեվիչ, Մարկով 2-րդ, Մենշիկով, հայր Վօստորգով և նրանց նման խաւարի ոյժերը, հայրենիքի չար ոգիները, ոչ մի պրովոկատորական իրանց արշաւանքներով չեն կարող հարկադրել մահմեդականութիւնը շեղվելու ուղիղ և ճշմարիտ ճանապարհից՝ խաղաղ և համերաշխ ապրելու իր հարևան վրացիների ու հայերի հետ, որոնք հաւասարապէս հեռու են սեպարատիզմից. իսկ եթէ նրանց մէջ կային էլ տխրայիշատակ յեղափոխական բռնկումներ, նրանք աւելի չեն այն ամենից, ինչ որ պատահել է նաև Ռուսաստանի խորքում։ Մահմեդականները համոզված են և խորապէս հաւատացած, որ Պետական Դումայի խոշորագոյն մասը կը մասնակցէ նրանց զգացմունքներին»։

Լիազօրներ՝ Նազարբէգ Սուլթանով, Ախունդ-Զադէ, Լեաթտեր-բէգ և Ալի-Մամէդ Ուսսոյն-օղլի։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խօմեակօվը վճռական կերպով յայտնել է, որ այն բոլոր լուրերը, թէ կառավարութիւնը օգուտ կը քաղէ Դումայի արձակուրդից տօների ժամանակ 87-րդ յօդուածի հիման վրայ մի քանի օրինագծեր անցկացնելու, զուրկ են հիմքից։ Ապա նա հաղորդել է, որ կառավարող շրջանները դժգոհութեամբ են վերաբերում ինչպէս ծայրայեղ աջակողմեանների, նոյնպէս և ձախակողմեանների դէմ։ («Кс.»)

—

Պետերբուրգ, 22 դեկտեմբերի

Միլիւկովի առաջարկած բանաձևի ու Դումայի կենտրոնի վարմունքի տպաւորութիւնն ահագին է։

Պրոգրեսիվ լրագիրները միաբերան կերպով քննադատում են այդ հարցը արտասովոր զայրոյթով։

«Нов. Вр.» և ուրիշ րէակցիօն թերթերը խօսում են չարախնդութեամբ։

Բողոքին կենտրոնից միացել են միայն երեք հոկտեմբերեաններ և Դումայի քահանաները, սակաւ բացառութեամբ։

Միլիւկովը անձամբ և լրագիրների խմբագրութիւնները բազմաստորագիր նամակներ են ստանում զանազան կողմերից, որոնցով միանում են օպպօզիցիայի բողոքին։

Ի միջի այլոց այդ բողոքին միացել է Պետերբուրգի փաստաբանների ժողովը։ («В. Б.»)

—

Թէօդօսիա, 24 դեկտեմբերի

Ռուսական ընկերութեան ապրանքատար «Սվեատօսլաւ» նաւը լոյս կիրակի գիշերը Նօվօրօսիյսկի ու Տուապսէի միջև, յունական նաւի հետ ընդհարվելու պատճառով, խորտակվեց։ Ազատվեցին միայն 4 հոգի. 34 մարդ խեղդվեցին։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 24 դեկտեմբերի

Առևտրի մինիստրը կարգադրութիւն արաւ վերացնելու 1909 թ. յունվարի 15-ին և մայիսի 28-ին Բագւում նշանակված նաւթաբեր հողաբաժինները կապալով տալու աճուրդները։ («Հ. Գ.»)

—

Գրօզնա, 24 դեկտեմբերի

Դեկտեմբերի լոյս 22-ի գիշերը Նուրէցի կալուածքում սպանեցին կոմսուհի Րօնիկէրին։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 24 դեկտեմբերի

Րէյտէրին հեռագրում են Ամօյից. «Այստեղ պաշտօնական տեղեկութիւն ստացվեց, որ Մանջուրիայում, Մուկդէնի մօտերը, չինական զօրքերը ապստամբվել են։ Ապստամբ զինուորների և կառավարութեանը հաւատարիմ զօրքերի միջև դեկտեմբերի 21-ին տեղի է ունեցել կռիւ, որի մէջ ապստամբները ջարդվել են»։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 24 դեկտեմբերի

Րէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը Իւյանշիկայի անկման պատճառով ստեղծված դրութիւնը լուրջ է համարում։

Անգլիական դեսպանի և նրա կառավարութեան միջև, օտարազգիների շահերին սպառնացող վտանգն աչքառաջ ունենալով, տեղի է ունենում մտքերի փոխանակութիւն առաջիկայում չինական կառավարութեանը առաջադրութիւններ անելու մասին։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 24 դեկտեմբերի

«Cor. Bureau»-ին հեռագրում են Բելգրադից. «Կառավարութեան պա-

...տուիրագրութեան համաձայն, աւստրօ-ունգարական դեսպանը Միլօվանօվիչին առաջադրութիւններ արեց նրա ճառի առիթով։

Միլօվանօվիչը նկատեց, որ լրագրական հաշւետւութիւնը այնքան էլ ճըշգրիտ կերպով չէ տուել նրա ասածները. իսկական բնագիրը կը հրատարակվի շուտով. մինչև այդ պէտք է խուսափել դատողութիւններ տալուց այն խօսքերի նշանակութեան մասին, որոնց վերաբերում է հարցը։ («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 24 դեկտեմբերի

«Presse Bureau»-ն յայտնում է, որ աւստրօ-ունգարական դեսպան կոմս Ֆորգաչը այցելեց Միլօվանօվիչին մի քանի բացատրութիւններ ստանալու համար։ Միլօվանօվիչը հաղորդեց, որ ինքը չէ ասել, թէ Բօսնիան դրված է ստրկութեան պայմանների մէջ, այլ ասաց, որ Աւստրիայի միսիան Բալկանում սերբիական երկու նահանգները իր իշխանութեան տակ առնելն էր, մինչև Ռուսաստանը նպաստեց, որպէսզի բալկանեան բոլոր պետութիւնները ազատ լինեն։

Մինիստրական յայտարարութիւնը, որ որոշակի արտայայտում է սերբիական, անկասկած խաղաղասիրական տեսակէտը, միևնոյն ժամանակ մեծ կօրեկտութիւն պահպանեց Աւստրիայի վերաբերութեամբ։ («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 25 դեկտեմբերի

Գեներալ Ժիվկօվիչը նշանակվեց զինուորական մինիստր։ («Հ. Գ.»)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պոլսի գերմանական դեսպան Մարշալ ֆօն-Բիբերշտէյնը գերմանական ապրանքների դէմ սկսված բօյկօտի առիթով բողոք է յայտնել։

«Օսմանեան Լլօյդ» թերթը, մատնանշելով բօյկօտ անողների տերրօրները գերմանական ապրանքների դէմ, առաջ է բերում Բիսմարկի խօսքերը, որ ասել էր, թէ, վերջ ի վերջոյ, կոտրած ապակիների համար վճարում են կառավարութիւնները. եթէ կողմնակի դրդիչների ներշնչումով ամբոխը ջարդում է օտարերկրացիների պատուհանները։

Գերմանական մամուլը և մասնաւորապէս «Frankf. Ztg.»-ը անբաւականութիւն են յայտնում Ահմէդ Րիզայի՝ թիւրքական պարլամենտի նախագահի՝ այն վարմունքի առիթով, որ առանց պարլամենտի կամքը հարցնելու քննութեան չէ դրել պատգամաւորներից մէկի առաջարկը՝ լրացում մտցնելու ուղերձի մէջ։ Վերջինս ասում էր. «Թիւրքիայի ժողովուրդը չէ կարող մոռանալ Գերմանիային, որը մեր հայրենիքին ծառայութիւններ է մատուցել ամենակրիտիքական վայրկեաններում, և նրան շնորհակալութիւն է յայտնում»։

Կ. Պոլսի «Սաբահ» լրագրի ասելով, Թիւրքական կաբինետի մէջ շուտով փոփոխութիւններ են լինելու. Քեամիլ փաշան նշանակվելու է սենատի նախագահ, իսկ նրան փոխարինելու է Հիլմի փաշան, որ յայտնի է իր դիպլոմատիական ընդունակութիւններով։ Արտաքին գործերի մինիստր կը նշանակվի Նախկին մեծ վէզիր Քեւչիւկ-Սաիդը։ Ահմէդ Րիզայի՝ սուլթանին տուած այցելութեան առիթով, հաղորդում են, որ նա խորհուրդ է տուել սուլթանին յաճախակի երևալ ժողովրդին։ Սուլթանը ասել է, որ ինքը սահմանադրութեան բոլոր թշնամիներին թշնամի է։

—

Կ. Պոլիս, 24 դեկտեմբերի

Բելգրադի աւստրիական դեսպանին յետ կանչելու լուրերը բօրսայում անհանգստութիւն առաջ բերին, բայց երեկոյեան հանգստացուցիչ տեղեկութիւնների պատճառով դրութիւնը լաւացաւ, թէև պաշտօնական փաստեր չը կան։ («Հ. Գ.»)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պոլիս, 12 դեկտեմբեր

Պարլամենտը կը շարունակէ իր նիստերը. տակաւին ամեն բան սկզբնական վիճակի մէջ է. ընտրութեանց տեղեկագիրները աչքէ կանցուին. դիտողութիւններ կըլլան այն ընտրելիներու դէմ, որոնք լրտեսութենէ ու արիւններու մէջէ եկած են խորհրդարանի աթոռներուն վրայ նստիլ՝ վերածնուած հայրենիքի մը ճակատագրին մէջ իրենց աղտոտ ձեռքն ու սրբապիղծ ձայնը խառնելու։

Դեռ չհամբերուեցաւ գահաճառին պատասխանը։ Սուլթանը անհամբեր կը սպասէ։ Թերթերու մէջ ծանուցուեցաւ, որ խորհրդարանին պատասխանը ստացած թէ ոչ՝ կայսերական խնջոյքի պիտի հրաւիրէ պարլամենտի բոլոր անդամները։ Կաշառքի ուրիշ տեսակ մը։

Առ այժմ ոչինչ կարելի է ըսել խորհրդարանական կուսակցութեանց համար. ազգայնական մաս մը, թիւրք տարրէ կազմուած, կը տեսնուի առջի օրուընէ. Ահմէդ Րիզա ատոր պետը պիտի ըլլայ։ Ազատական կուսակցութիւն մը, որ գրկած է Սաբահէդդին իշխանին գաղափարները, իր մէջը ունի արդի մինիստր-նախագահը Քեամիլ փաշա և Հակկը բէյ, որ՝ իբրև ներքին գործերու մինիստր՝ մեծ հաւաստիքներ չտուաւ իր մտքի ու սրտի լայնութեանը մասին։

Ցոյն և հայ երեսփոխաններու քաղաքական ուղղութեանը մասին ոչինչ այսօր. գալիք հարցերու մէջ անոնք պիտի ըլլայ թէ ինչ կարծիք, ինչ ընթացք պիտի ունենան։ Ինչ ալ ըլլայ, պարլամենտի այս շրջանը, թէև շատ կարևոր շրջան, նախակրթական ընթացք մը պիտի համարուի, միևնոյն ժամանակ՝ կասկածի, վախի շրջան մը. որովհետև զանազան տարրերը, ամէնքն ալ հին շրջանի մարդիկ, հին մտածումներով, հին կարծիքներով, հին մոլեռանդութիւնով տոգորուած, միշտ ու բնականաբար անկեղծօրէն չպիտի վերաբերին դէպի արտայայտուած զանազան կարծիքները. Եւ սակայն չենք կարծեր, որ զօրեղ բաղխումներ տեղի ունենան, վասն զի ամէնքն ալ ըմբռնած են, որ երկիրը մէկ բոպէէն միւսը կրնայ վտանգուիլ ու ծայրայեղ ազգայնամոլութիւնը, կայծակնահար, իր աւերիչ շունչին հետ կը տանի երկրին փրկութիւնը։

Պատրիարք սրբազանը շատ իրաւացի դիտողութիւններ ըրած է գաւառներու մէջ, երեսփոխանի ընտրութեանց ատեն, թիւրքերու կողմէ գործ դրուած սարսափներուն, դաշոյնի և ատրճանակի սպառնալիքներուն համար։ Քեամիլ փաշա և ներքին գործերու նոր մինիստրը՝ Հիլմի փաշա անկեղծապէս փափագողին անցքերուն և դէպքերուն ստուգապէս տեղեկանալու։ Նոյնպէս կ'ըսուի դիտողութիւն ըրած է Դանիշ փաշայի մասին, որ Անատոլու զինուորական քննիչ մասնախումբին պետ նշանակուած է։ Դանիշը, ըսած է, կոտորածի ատեն գործակից գտնուած է Շաքիր փաշայի, անոր՝ որ, պալատին կողմէ իբրև քննիչ ասիական նահանգներուն, արիւնով լուաց երկիրը։ Պատասխան տրուած է, թէ չար դիտաւորութիւն չկայ այդ անուանումին մէջ, միայն թէ անկէ լաւագոյնը գտնուած չէ։ Անկէ կրնաք հասկնալ մեր փաշաներու վիճակը։

Օրմանեան առողջանալու յոյսեր կուտայ։ Իր մէկ նամակովը, որ կարդացուեցաւ յատենին երեսփոխանական ժողովի, կը յայտարարէ թէ իր ամբաստանութեանցը մէջ թակարդապատ են իրեն գործակից վարչութեան անդամները։ Իրաւունք ունի։ Երեսփոխանութիւնը կազմելիք քննիչ յանձնախումբին իրաւունք պիտի տայ լսել Օրմանեանը ու երբ տեսնէ, որ իր վարչութեան անդամներն ալ խառն են իր գործունէութեանը, պիտի տեղեկագրէ ազգ. ժողովին։ Անկէ ետքը կարելի կըլլայ ըմբռնել թէ արդարև որքան է վարչութեան մասնակցութիւնը գլխաւոր ու հիմնական ամբաստանութեանց մէջ։

Ուրիշ նամակով մըն ալ խնդրած է պատրիարք սրբազանէն թոյլ տալ, որ, տօնական օրերու առթիւ, անմխիթար չմնայ՝ ունենալով եկեղեցի մը, թող մը իրեն համար։ Չեմ կարծեր որ պատրիարքարանը զրկէ Օրմանեանը այդ հոգեկան սփոփանքէն։

Երուսաղեմի հարցը, տարիներով քննութեան նիւթ եղած, պիտի զբաղեցնէ տակաւին ժողով ու ժողովուրդ։ Ամբաստանեալ կուսակցութիւնը, բաւական ճարպիկ իր գործերու մէջ, կըսեն թէ դրամով ալ բաւական կուսակիցներ գտած է իրեն. ու այսպէս՝ կան որ գիտնէ գետին կը զարնեն ամբաստանեալները, կան ալ որ քաւութեան ջրով կը սրբացնեն գլխաւոր դերակատարները, — Ղևոնդ վարդապետ, Գէորգ եպ. Երէցեան։ Շունը ատնէ մեղքերնին. ես տակաւին ոչինչ կրցի հասկնալ երեք ամսուան շրջանի մէջ. ամեն շաբթու ամբաստանագիր մը ու ջատագովական մը հրապարակ կ'ելլէ միտքերը զբաղեցնելու, և սակայն ոչ ոք կրցած է բան մը հասկնալ մութի մէջ լարուած ու գործող մեքենայութեանց մասին։

Բան մը, որ յայտնի է ու աշխարհի առջև, սա է թէ Քրիստոսի գերեզմանին շուրջը, անոր՝ որ խաղաղութիւն բերաւ աշխարհի, անոր՝ որ արգիլեց իր հետևողներուն բաւականանալ միայն իր խաչովը, մեր հոգևորականները զիրար կը բզկտեն, վանքին ունեցածները կը կողոպտեն, ոսկիներու կոյտեր կը շինեն, դաւեր և ծուղակներ կը լարեն իրարու հակառակամարտ կիրքերով։

Աբելեան-Արմէնեան խումբը կը շարունակէ իր ներկայացումները. Շիրվանզադէի «Պատուի համար» ներկայացուեցաւ չորս անգամ, — երկու անգամ Պերայի մէջ, երկու անգամ ուրիշ թաղերու մէջ։ Շիլլէրի «Աւազակներէն» ետքը ներկայացուեցաւ Իբսէնի «Ժողովուրդին թշնամին»։ Առհասարակ խիստ յաջող կանցնին ներկայացումները. Թատրոնները շատ փոքր կուգան բազմութեան, որ ծովի պէս կը լցուի։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Իբրև շարունակութիւն նախորդ յօդուածիս՝ առաջ եմ բերում այն կարևոր կէտերը, որոնք կազմում են կրթութեան լիգայի մշակած դպրոցական նոր օրէնսդրութեան նախագծի հիմքը և առանձնայատկութիւնը։ Այս նախագծի մասին «Индустрія» լրագրի № 3-ի մէջ կար մի ամփոփ յօդուած, որից օգտվել եմ և ես։

Դպրոցական այդ նոր օրէնքով սահմանվում է ամենքի համար ազատութիւն՝ բանալու դպրոց առանց թոյլտուութիւն ստանալու. Դպրոց ասելով նախագիծը հասկանում է ամեն տեսակ կրթական հաստատութիւն, բացի բարձրագոյններից։ Դպրոց բանալու իրաւունքից զրկվում են՝ վարկաբեկները, իրաւազուրկ ճանաչվածները, տեղական գեներալ-նահանգապետ ոստիկանական ծառայողները և դպրոցական վերատեսուչներն ու տեսուչները. տէրութիւնը ունենում է միայն հսկողութիւն դպրոցների վրայ, զրկված լինելով դպրոցի կեանքի մէջ ներգործական միջամտութիւն ունենալու բնաւորութիւնից. այսպիսի հսկողութիւն ունենում է տեղական տեսչութիւնը։ Դպրոցները բացվում են բաց անողի կողմից անձամբ յայտնելով։ Դպրոցի ծրագիրը, դասընթացքների տևողականութիւնը և ուսուցման եղանակները թողնվում են դպրոց հիմնողի ազատ հայեցողութեանը։ Մասնաւոր դպրոցի մէջ այն ժամանակ կարող է լինել միջամտութիւն, երբ դասախօսութիւնը կամ ընթացքը կենտրոնն աշակերտների վերաբերմամբ անբարոյականացնող, նրանց անձնաւորութեան անապահովութեան նկատմամբ սպառնացող կամ ուղղակի յանցաւոր բնոյթ։ Այսպիսի պարագաներում դպրոցական կեանքի մէջ ներս է մտնում տեսուչը, որ սակայն գործում է դատարանի բարձրագոյն վերահսկողութեան ներքոյ։ Վերջ են տրվում վկայականներին ու մրցագիրներին, բայց ստանալ ցանկացողները կարող են քննութիւն տալ պետական քննական յանձնաժողովների մէջ։ Նոր օրէնքի հաստատութիւնից յետոյ ենթադրվում է զեմստվոների կառավարութեանը յանձնել բոլորատեսակ դպրոցները՝ գրագիտութեան, միդասեան, երկդասեան, եկեղեցական-ծխական, տարրական, արական-իգական գիմնազիաները, այսպէս և սրանց հաւասար միջնակարգ դպրոցները։

Դպրոցական գործը մասնաւոր ու հասարակական նախաձեռնութեանը յանձնելով, պետութեան դերը պիտի կայանայ այդ դպրոցներին ու կրթական հաստատութիւններին դրամական օժանդակութիւններով նպաստելում։ Մինիստրութիւնը զեմստվոներին և քաղաքային ինքնավարութիւններին, համաձայն սրանց միջնորդութեան, բաց կը թողնի պետական գանձարանից այդ նպատակին յատկացրած գումարներից դպրոցների պահպանութեան և դպրոցական շէնքեր կառուցանելու համար։ Այս ճանապարհով կառավարութիւնը ձեռք է բերում հնարաւորութիւն որոշ կերպով ներգործութիւն ունենալու ժողովրդական կրթութեան վրայ։ Ի հարկէ խօսք անգամ չէ կարող լինել դպրոցներին դէպի պետութիւնը ունէ ծառայական ձգտումներ թելադրելու մասին։

• Օրէնքի մէջ պէտք է նաև որոշված լինեն նպաստներ տալու պայմանները։ Այս նպաստները կը տրվեն պայմանաւորութեամբ, որ դպրոցներում ուսումը լինի ձրի, ուր դասական պիտոյքները մատակարարվեն ձրի, որ իւրաքանչիւր բարձր աստիճանի դպրոց լինի շարունակութիւն ստորին կարգի դպրոցի, որպէսզի այսպիսով դուրս ձգվեն հարցաքննութիւնները ստորինից բարձր դպրոց մտնելու դէպքում։ Միւս պայմանը պետական նպաստի նկատմամբ պիտի լինի պահանջ, որ դպրոցը մատչելի լինի հաւասարապէս ամենքին առանց խտրութեան կրօնի, ազգութեան ու դասակարգի։

Օրէնքը սահմանում է միատեսակ վարձատրութիւն թէ ուսուցիչների և թէ ուսուցչուհիների վերաբերմամբ, բաց է թողնում միայն երկու սեռի կրթութիւնը միատեղ անելու խնդիրը։ Տարբեր է լինում և պետական նպաստի քանակը. առաջին աստիճանի դպրոցը ստանում է իր ծախսի $^2/_3$-ը, երկրորդ աստիճանինը՝ $^3/_4$-ը, երրորդը՝ $^4/_5$-ը։ Առաջին աստիճանի դպրոցները՝ միդասեաններն են չորս տարվայ դասընթացքով։ Երկրորդ աստիճանինը՝ նոյնպէս չորս տարվայ դասընթացքով։ Երրորդ աստիճանինը՝ երեք տարվայ դասընթացքով. (ոմանք էլ երկու տարին բաւական են համարում)։

Նախագիծը դպրոցական բարեփոխութեան հետ պահանջ է դնում ամենուրեք զեմստվօ մտցնելը։ Այս նախագծով վերջ է դրվում ուսումնարանական շրջաններին (учебный округъ). սահմանվում է անմիջական ստորադրեալութիւն լուսաւորութեան մինիստրութեան։ Բարձրագոյն ձեռներէցական աշխատանքը կենտրոնանում է մինիստրի խորհրդի մէջ, որին մասնակցում են, բացի կենտրոնական վարչութեան պաշտօնեաներից, նաև նահանգական զեմստվօների ու մանկավարժական խմբերի ներկայացուցիչները։

Մ. ա.-ք. Մելեան

Յ. Գ. — Այս յօդուածը գրել վերջացրել էի, երբ Պետերբուրգից ստացայ լիգայի առաջին հերթական համագումարին ներկայացվելիք զեկուցումների և հարցերի ցուցակը, որի հետ ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին աւելորդ չէի համարի։

Նոյն

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Հանդամէջ գիւղ, 21 դեկտ.

Կարդալով Թիֆլիսում հանգուցեալ Եգոր Զօհրաբեանի կտակը («Մշակ» № 274)՝ որտեղ հանգուցեալը չէ մոռացել նաև Հանդամէջի եկեղեցուն կտակելու 500 ր., գիւղիս քահանայ տէր-Յովհաննէս Տէր-Յովհաննեանցը իրան պարտք զգաց այսօր պատարագ մատուցել և վերջում հոգեհանգիստ կատարեց ու բանախօսեց հանգուցեալի մասին։

Միր

ԾԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

Բագու, 14 դեկտեմբերի

Այսօր ցերեկվայ ժամը 12-ին տեղիս հայոց մարդ. ընկ. ուսումնարանի դահլիճում ծխականների ընդհանուր ժողով էր նշանակված։

Այդ ժողովը որոշված էր ամսիս 7-ին, սակայն ծխականների անպարտաճանաչութեան շնորհիւ յետաձգվել էր։

Ժողովի նպատակն էր քննութեան առնել տեղիս եկեղեցիների և ծխական երկսեռ ուսումնարանների 1909 թ. նախահաշիւը։

Ժողովը բացվեց ժամը 1-ից կէս անցած, ուր ներկայ էին հոգաբարձական ամբողջ կազմը, երեք քահանայ, երէցփոխը և 28 մարդ ծխական և 2 կին։

Հոգաբարձութեան նախագահ պ. Բաբա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Թիւրքիոյ գործերը

Լոնդոն, 17 դեկտեմբեր (ն. տ.)

Անցեալ նամակիս մէջ, խօսելով հայ և թիւրք յարաբերութեանց մասին լոկ, պարտաւորուած էի տխուր շեշտ մը տալ գրութեանս՝ նկատի ունենալով տիրող ցաւալի իրականութիւնը։ Այսու հանդերձ, դեռ այն յոյսը կը տածէի, որ ապագայ դէպքեր թերևս մոռցնել տան այս անցողակի տըրտմութիւնները ոչ միայն հայոց և թիւրքերու, այլ և բոլոր ցեղերու միջև, և թէ կայսրութեան բազմազան հատուածները հաշտ ու համերաշխ հոգիով մը ձեռնարկեն երկրի բարեկարգման մեծ գործին։

Սակայն, որքան որ պըլպտեցի յետագայ անգլիական օրաթերթերը, ամէնքն ալ միևնոյն վշտահար շեշտը կը կրեն։ Կսկիծով կը տեղեկագրեն, որ, դեռ ևս օսմանեան խորհրդարանի բացման նախօրեակին, Միութեան և Յառաջդիմութեան կոմիտէն, քաջալերուելով իր դիրքէն և ազդեցութենէն, սկսած է ազգայնամոլ ու յետադէմ ձգտումներ արտայայտել և Քեամիլ-փաշայի անկումը յառաջ բերել, որպէսզի կառավարչական դեկը իր ձեռքն առնէ և ըստ այնմ գործէ։ Ասիկա, անտարակոյս, ընտիր ծրագիր մըն է, եթէ զուրկ ըլլար յետին մտքերէ, մանաւանդ որ Քեամիլ-փաշա խիստ ծեր ու հին ռէժիմի խմորով անձնաւորութիւն մը կը նկատուի։ Բայց հարցը իր այլ կողմերն ունի։ Կոմիտէին նպատակն է դահլիճը իր կոնտրոլին ներքև առնել՝ որպէսզի Օսմանեան Ազատական Միութիւնը, որ իշխան Սաբահէդդինի կուսակցութիւնն է և լայն ապակեդրոնացման կը հաւատայ, ոյժ և ասպարէզ չունենայ գործելու, և սա, ի հարկէ, գովելի ընթացք մը չէ, ու չեմ զարմանար, որ Թիւրքիոյ ամենէ համակիր անգլիական մամուլն իսկ մեծ ցաւակցութիւն կը յայտնէ այսպիսի ընթացքի մը հանդէպ։ Ո՛չ միայն անգլիական մամուլը, այլ, ինչպէս հեռագիրները արդէն հաղորդած կըլլան, «Իկդամ» իսկ, այժմու ամենէ ազդեցիկ թիւրք ազատական թերթերէն մին, կը բողոքէ այս ընթացքին դէմ և, չը բաւականանալով զուր բողոքով, կոչ կընէ վերոյիշեալ կոմիտէին այլ ևս լուծուիլ և դադրիլ գաղտնի կուսակցութիւն մը հանդիսանալէ։ Որովհետև, կը փաստէ «Իգդամ», ապօրինի բան մըն է սահմանադրական երկրի մը մէջ գաղտնի կուսակցութիւններ գոյութիւն ունենալ և դաւեր լարել։

Ես չեմ կրնար, անշուշտ, ոևէ կարծիք յայտնել այդ մասին, քանի որ մօտէն հմտութիւն չունիմ ներքին գործերու։ Այսուհանդերձ, «Իկդամ» իրաւացի է, եթէ Մ. Յ. կոմիտէն իրապէս դեռ ևս իբրև գաղտնի կուսակցութիւն մը կը գործէ։

Միանգամայն կը հաւատամ նոյնպէս, որ տարբեր կուսակցութիւններ անհրաժեշտ են գալիք պարլամենտին համար, որովհետև երկրի մը յառաջդիմութիւնը կրնայ արդիւնաւորուիլ միմիայն կարծիքներու փոխանակումով։

Ինչ որ ցաւալի է արձանագրել, սակայն, այն է, թէ Ահմէդ Րիզայի կուսակցութիւնը, իր ազգայնական համոզումներուն այժմէն ոյժ տալու եռանդով, գաւառներու մէջ ոչ միայն բաւականացաւ օտարազգի ընտրելիներ դուրս ձգելով այս կամ այն ապօրինի միջոցներով, այլև արգելք եղաւ նաև ապակեդրոնացման սկզբունքի համակիր թիւրք ընտրելիներուն, աջակցելով յաճախ յետադէմ և երէկ արիւնարբու ճանչցուած անձերու ընտրութեան։ Ասոնք շատ գէշ տպաւորութիւն կը թողուն դուրսիններուն վրայ։

—

Անգլիական պարլամենտի 400 անդամներէն ստորագրուած հետևեալ շնորհաւորական մեմօրանդումն ուղարկուած է նորակազմ թիւրքական պարլամենտին՝ Պոլսոյ անգլիական դեսպանին միջոցով.

«Օսմանեան պարլամենտի անդամներուն։

«Մենք, ներքոյ ստորագրեալ անդամներս ամէնահին պարլամենտի, մեր սիրալիր շնորհաւորութիւնները կուղարկենք ամենանորի անդամներուն՝ իր բացման բարեբաստիկ պարագային։

«Հրճուեցանք նոր օրուան մը արշալոյսը տեսնելով բովանդակ Թիւրքիոյ մէջ։ Կը մաղթենք որ դա աւետաբերն ըլլայ խաղաղութեան, ազատութեան և բարգաւաճման շրջանի մը, և անկեղծօրէն կը յուսանք, թէ պարլամենտական ռէժիմի մը հաստատումը օրհնութիւն մը պիտի հանդիսանայ Թիւրքական կայսրութեան բնակիչներուն։

«Ձեր խորհրդարանը աշխարհի մեծ պարլամենտական ժողովներուն շարքը մտաւ՝ որպէս մանուկը խաղաղ յեղափոխութեան մը. վստահօրէն կը հաւատանք, թէ իր ջանքերը օսմանեան պետութեան մէջ ապրող բոլոր ցեղերուն գոհունակութիւն և բարօրութիւն պիտի շնորհեն»։

—

Քիչ մըն ալ Թիւրքիոյ արտաքին գործերու մասին, որ վերջերս, բացի կարգ մը առաջնակարգ թղթակիցներէ, գրեթէ մոռացութեան դատապարտուած էր տեղիս առօրեայ մամուլին մէջ։ Լուրերը աւելի սըրտապնդիչ են և նուազ չափով երկիւղ ազդող՝ պատերազմի և այլ համանման մղձաւանջներէ զուրկ ըլլալով, թէև շատեր կը համոզեն մեզ, թէ Աւստրիա, Սերբիա, Մօնթենեգրօ և Բուլգարիա անխոնջ պատրաստութիւններ կը տեսնեն։

Դեսպանաժողովի մասին տակաւին որոշ լուր մը չկայ, բայց «Daily Telegraph»-ի Պետերբուրգի թղթակիցը կը հաւաստէ, որ Ռուսաստան շատ գոհացուցիչ պատասխան մը առած է Աւստրիայէ, և թէ այս վերջինս մեղմացման նշաններ կը ցուցնէ, նկատի ունենալով իր դէմ բարձրացող զարհուրելի ատելութիւնները։

Եւ պէտք է ըսել, որ Էրէնտալ սանդուղներէն իջնել սկսած է արդէն այժմէն, որովհետև թիւրքական բօյկօտի խնդիրը ամենէ դժնդակ հարուածը տուաւ իր վաճառականութեան և դադարման ալ նշաններ չեն երևիր, մինչև որ Թիւրքիա գոհացուցիչ հատուցում մը չստանայ ի փոխարէն կատարուած անպատկառ արարքին։ Աչքի առաջ ունենալով աւստրիացի վաճառականներու և Ֆրանց-Եօզէֆին աւելի գեղին կուքին հոն հպատակ առևտրականներու օր ըստ օրէ յարուցած բողոքները ընդդէմ Էրէնտալի անմիտ ու անխոհեմ արարքին, այն եզրակացութեան հասած են բոլորն ալ, որ Բօսնա-Հերսէկ այնքան արժելի պատառ մը չեղաւ երկմիապետութեան ու դեռ ևս կը նեղէ զինք։ Թէ որ աստիճան, կրնանք երևակայել հետևեալներէն։

Մարկիզ Պալլավիչինիի ճիգերը, բողոքները, սպառնալիքները՝ բօյկօտի դէմ՝ անզօր մնացին։ Ապա մամուլը սկսաւ քծնիլ ու շողոքորթել՝ նոյնպէս ապարդիւն հետևանքով։ Այնուհետև Աւստրիոյ փոխարէն խօսիլ ճգնեցաւ իշխան Բիւլօվ։ Կրկին անօգուտ։ Հիմա ալ, այդ աւազակութիւնը «իրաւունք» հռչակող Աւստրիան տեսէք թէ ո՛ր աստիճան զիջումներ կընէ։ Կը համաձայնի, Գերմանիոյ հետ, 15% մաքսի յաւելման, հինգ մենաշնորհներու ներմուծման, աւստրիական նամակատուներու խափանման, Ալբանիոյ կաթոլիկներուն վրայէն աւստրիական հովանաւորութեան վերացման, Նովի-Բազարի սանջակի անձեռնմխելիութեան երաշխաւորման, և այլն։ Չը բաւականանալով այսքան զիջումով, դեռ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Աւստրիա՝ իր վրայ ստանձնել նաև օսմանեան հանրային պարտուց մէկ մասը, ուրու համար Թիւրքիա կը պահանջէ 2,400,000 ըստերլինգ։

Որքա՜ն զարմանալի փոփոխութիւն... Ինչ կը մտածէ արդեօք Պարիզի աւստրիական դեսպանը, որ «Times»-ի միջոցով աշխարհը հաւատացնել կը ճգնէր, թէ Աւստրիոյ ատրակելի ընթացքը շատ բնական, իրաւացի ու արդար գործ մըն էր և թէ իրեն «անհասկնալի կը թուէր այսքան իրարանցման ու շփոթութեան պատճառը»։

Կըսուի թէ Թիւրքական պաշտօնական շրջանակներու մէջ բարեյօժար աչքով կը նայուի այս զիջումներուն վրայ և թէ մօտալուտ կարգադրութեան մը ակնկալութիւնները զուրկ չեն հաւանականութիւններէ։

Եթէ նոր անակնկալներ չպատահին, իրագործումը անխուսափելի է։

Մինաս Ցոլակ

ջանեանը նախ քան ժողովը բացված յայտարարելը՝ յայտարարեց, որ թէև աննշան ծխականներ էին ներկայ, բայց այս անգամ յետաձգել այլևս անկարելի է, ի նկատի առնելով որ Բագուի հայ հասարակութիւնը դէպի հասարակական գործերը անտարբեր է և այլն։

Պ. Բաբաջանեանը առաջարկեց ներկայ գտնվող ծխականներին ժողովի նախագահ ընտրել, և միաձայն ընտրվեց Եղիշէ ա.-ք. Գեղամեանը։

Քարտուղարը կարդաց պատրաստի տըպագրված նախահաշւի ելքի և մուտքի նախահաշիւը մէկիկ-մէկիկ։

Համաձայն կազմված նախահաշւի՝ եկեղեցին մուտք պիտի ունենայ առաջիկայ 1909 թ. 24,140 րուբլի։

Ապա, երբ մուտքի մասին ոչ մի առարկութիւն չեղաւ ծխականների կողմից, ժողովը անցաւ ելքի ընթերցումը վրա, որը բաւական նշանակալից վիճաբանութիւնների տեղիք տուեց և ներկայ գտնվող ծխականների համար պարզվեց այն, ինչ որ դեռ մութն էր։

Մինչև ելքի հաշւի ընթերցումը ծխականների թիւը աւելացաւ, հասաւ մինչև 60—70-ի, մի թիւ, որ ես տեսել եմ Ղուբայի, Շամախու և Շամախու թեմի այլ մանր-մունր քաղաքներում ծխական ժողովներ գումարելիս, մինդեռ Բագուն 40—50 հազար հայ բնակիչ ունի։

Ելքի ընթերցումը կանգ առաւ անունով գոյութիւն ունեցող, բայց իրականութեան մէջ անյայտ քառաձայն խմբին տրվելիք 4550 ր. վրա, որից երգեցիկ խմբի խմբապետի տարվայ ռոճիկ 1050 ր., իսկ 3500 ր. խմբի անդամներին։

Երգեցիկ խմբի մասին առարկողներ եղան, որ նա իր բարձրութեան վրա կանգնած չէ եղել և այլն։

Պ. Բաբաջանեան բացատրեց խմբի ապօրինի վարմունքը։ Նա ասաց, որ խումբը իւրաքանչիւր երգելու համար ստանում էր 110 ր., բայց որովհետև այդ չափազանց էր, սկսվեց բանակցութիւն և որոշվեց վըճարել իւրաքանչիւր կիրակի 53 ր.։ Սակայն Լալայեանների պատարագի ժամանակ, երբ Լալայեանը 100 ր. խմբին նուէր տուեց (վարձատրութիւն), խումբը, այդ 100 ր. փոխանակ եկեղեցու երէցփոխին յանձնելու, ինքը իր մէջ բաժանեց, իսկ երէցփոխի հարցին նա չը պատասխանեց անգամ վերադարձնելու 47 րուբլին, որի պատճառով խումբը ցրվեց։

Այնուհետև հարց ծագեց—պահե՞լ երգեցիկ խումբը թէ՞ չէ։

Երկար վիճաբանութիւնից յետոյ պարզվեց, որ Շամախու թեմի առաջնորդը խմբի ծախսը՝ (4550 ր.) չէ վաւերացրել, ի նկատի ունենալով որ թեմի շատ կէտերում ուսումնարանների խիստ կարիք է զգացվում, դրամ չը կայ ուսումնարաններ բացելու, մինդեռ Բագուն 3—4 ուսումնարանի ծախքը մի երգեցիկ խմբի վրա է ծախսում։

Հ. Բ. Տէր-Միքայէլեանը յայտարարեց, որ խումբը անհրաժեշտ է և այդ պահանջում է քառասուն հազար հայ բնակիչ ունեցող Բագուն և գեղեցիկ կերպով բացատրեց խմբի նշանակութիւնը։

Ա. Թևեան ապացուցեց, որ որքան ուսումնարանները մանուկների համար կրթիչ նշանակութիւն ունեն, երգեցիկ քառաձայն խումբն էլ հասակաւորների ճաշակն է զարգացնում և ունի իր կրթիչ նշանակութիւնը։

Քահանաներից մէկը առաջարկեց իւրաքանչիւր տիրացուին (10—12 հոգի) տալ ամսական 25 ր. և նրանցից խումբ կազմել, սակայն ծխականները ուշադրութիւն չը դարձրին երևի այն բանի վրա, որ տիրացուները զբաղված են մեռելների քարը օրհնելով և իրանց քահանաների ծախսը բազմացնելով։ Վերջապէս ընդունվեց երգեցիկ խումբ ունենալը։ Բայց ի նկատի առնելով ս. տ. խմբի անկարգապահութիւնը, ըմբոստութիւնները, որի միակ պատճառը այն էր, որ ով պատահել է՝ մտցրել են խմբի մէջ, պ. Բաբաջանեան առաջարկեց խմբի անդամները ընտրել միջնակարգ ուսումնարանների չքաւոր աշակերտներից, որոնք թէ պարտաճանաչ կը լինեն և թէ ստացած վարձով իրանց ուսումը կը շարունակեն։

Այդ առաջարկութիւնը միաձայն ընդունվեց ուրախութեամբ։

Մի շարք ելքի ընթերցումից յետոյ ժողովականները կանգ առան տեղիս եկեղեցիների գործակալ Զաւէն վարդապետին նշանակած 1200 ր. ռոճիկի և 200 ր. գործակալական դիւանական ծախսերի վրա։

Բ. Փօլուխանեան.—Անցեալ ժողովում որոշվեց, որ գործակալին ռոճիկ տրվի 900 ր., եթէ նա պարտաճանաչ և իր կոչման համապատասխան կը լինի, իսկ ներկայ գործակալին որոշվեց տալ 300 ր. միայն տարեկան։

Հոգաբարձութիւնը բացատրեց, որ անցեալ ժողովի արձանագրութիւնը՝ Զաւէն վարդապետին 300 ր. տարեկան ռոճիկ տալ՝ թեմիս առաջնորդը չէ վաւերացրել և կարգադրել է ստանալ ինչպէս սկզբից եղել է։ Առաջնորդը յայտնել է և այն, թէ որովհետև հանգուցեալ կաթողիկոսն է Զաւէնին նշանակել, նշանակել է և ռոճիկը, այն է 1200 ր., ուստի թողնել մինչև նոր կաթողիկոսի գալը։

Բ. Փօլուխանեան.—Կարելի է յանուն կաթողիկոսի նուիրել, բայց ոչ ռոճիկ տալ։

Հ. Գիւլամիրեան.—Որովհետև կաթողիկոսը ժողովրդական մարդ է եղել, լաւ կը լինէր յարգել կաթողիկոսին և հեռացնել ոչ ժողովրդական գործակալին։

Խ. Վարդանեան.—1200 ր. իջեցնել 300 ր. արդէն հեռացնել է նշանակում։

Ամբողջ երկու ժամ ծխականները այդ հարցի վրա կանգ առան։

Ծխականները բողոքեցին և այն երևոյթի դէմ, որ հայր գործակալը ծխականների կողմից պահանջված իւրաքանչիւր վկայականից պահանջում էր երկու րուբլի, և հարց տուին՝ արդեօք ո՞ւր են գնում այդ երկու րուբլիները։

Պարզվեց, որ այդ՝ գործակալի մօտն է և երկար տարիների ընթացքում ոչ մի հաշիւ չէ տուել, իսկ երէցփոխի և այլոց դիմումներին պատասխանել է, թէ ծախսվել է դիւանական ծախսերի համար և մի մասն էլ այն քահանայի մօտն է, որ իր (գործ. վարդ.) բացակայութեան ժամանակ գործակալի պաշտօն է վարել։ Իսկ պաշտօնակատար քահանան վարդապետ գործակալին նոյնպէս հաշիւ չէ տալիս։

Այդ երևոյթը աւելի գրգռեց ծխականներին, որոնք տրտունջների մէջ յայտնեցին, որ հայր գործակալը բացի բնակարանից, լուսաւորութիւնից, հեռախօսից, վառելիքից, գործակալական դիւանի ծախսից և 1200 ր. ռոճիկից սեփականեցնում է և դիւանի եկամուտի միակ աղբիւր երկուական րուբլիները, որոնք ստացվում են անխտիր կերպով և ամենաչքաւոր ընտանիքներից։ Բացի դրանցից և ուսումնարաններում դասեր ունի, որոնցից, ինչպէս խօսակցութիւններից պարզվեց, ստանում է 1600 ր.։

Ժամը 4-ին ժողովը կիսատ փակվեց. ուշ լինելու պատճառով շարունակութիւնը նշանակվեց առաջիկայ կիրակի, ամսիս 21-ին։

Ս. Գարագաշ

ԳՆԱՀԱՏԵՑԷՔ ՆՐԱՆՑ

Ծուրղութ գիւղ, 18 դեկտեմբերի

Հրապարակում դրված է մի խոշոր հարց, մեծ, հսկայ աշխատանքի պահանջ, որի կատարման և լուծման բարեյաջող հանգամանքից կախված է մի ամբողջ ժողովրդի բաղդը, բարեկեցութիւնը։ Դա հայ գիւղի տնտեսական և գիւղատնտեսական գործի բարւոքումն է առողջ գիտական-կուլտուրական ճանապարհով։

Հրատապ կերպով դրված է հրապարակում այսպիսի մի խնդիր՝ փոխել անդըրջրհեղեղեան գութանը ժամանակակից երկաթէ մեքենայի, խոփի, բայց այդ թերևս կարճ ճանապարհը անցնելու համար պահանջվում է մեծ աշխատանք, գիտութեան խոշոր չերտ, որը կարող և ուժեղ ձեռքերի է սպասում, որ անցկացնի մեր անճար, կարծրացած հայկական իրականութիւնը։

Եւ այդպիսի ձեռքերը և այդպիսի կարող, ընդունակ ձեռքերը մեզանում շատ և շատ քիչ են, թէև արեգակի լոյսի շողքերի նման արդէն անցնում են հայ գիւղացու խղճուկ խրճիթի երդիկից։

Օրերս Ծուրղութ գիւղը եկաւ Թիֆլիսի տնայնագործական ընկ. նախագահ Ա. Քալանթարի կողմից ուղարկված Մովսէս Սողոմոնեանը. եկաւ, մնաց երկու-երեք օր։ Եւ այդ կարճ ժամանակում ես հնարաւորութիւն ունեցայ ծանօթանալու ի մօտոյ այդ տաղանդաւոր երիտասարդի հետ։

Ինձ համար մեծ բաւականութիւն էր տեսնել մի երիտասարդ, որի ուսանողական վերարկուի տակ եռում էր այնքան հրատապ հարցերի մի բով։

Որքա՜ն սէր, որքա՜ն ոգևորութիւն էր եռում այդ դեռ երիտասարդ, բայց արդէն փորձված հայ գիւղի սիրահարի մէջ. նա ամբողջովին նուիրված էր երևում իմ աչքում այն ասպարէզին, որի վրա նա այնքան հմտութեամբ գործում է։

Պ. Սողոմոնեանը իր այցելութեան երկրորդ օրը ուսումնարանում բազմաթիւ գիւղականների առաջ բացատրեց ջուլհականոցի կարևորութեան և առհասարակ գիւղատնտեսական գիտելիքների և արհեստների կարևորութեան մասին։

Երկու ժամ անընդհատ սահուն և բովանդակալից լեզուով պ. Սողոմոնեանը բացատրում և պատկերաւոր օրինակներով լուսաբանում էր գիւղատնտեսական հարցերի կարևորութիւնը։ Գիւղականները մեծ հետաքրքրութեամբ և հըրճուանքով լսում էին պ. Սողոմոնեանին և հաւանութիւն տալիս նրա արտայայտած մտքերին։

Պ. Սողոմոնեանը խօսում է մեղմ, իմաստալից, գրաւիչ, յափշտակող ոճով և լեզուով, կարճ, առանց աւելորդաբանութիւնների՝ թափելով ունկնդիրների առաջ բազմաթիւ գործնական-կենսական և գիտական հարցերի տարափ և մարսված ամփոփ ու մատչելի գիտական նիւթեր։

Եւ մեր ջերմ ցանկութիւնն է, որ այդ տաղանդաւոր, ընդունակ երիտասարդը աւարտէ աջողութեամբ իր ուսումը և գայ Կովկաս, ուր այնքան կարևորութիւն կայ այդպիսի երիտասարդ ույժերի, որոնց ձեռքով և որոնց ղեկավարութեամբ վարվելու է այն խոփը, որի ջերմ երգիչը և ջատագովն է և ինքը։

Յակոբ Գնիջեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Հարցապնդումների մասնաժողովը, «Б. В.» լրագրի ասելով, գնդապետ Լեախովի մասին արված հարցապնդումի առիթով յանգել է հետևեալ եզրակացութեան։

Գնդապետ Լեախովը և միւս օֆիցէրները ու ռուսական զօրքի օֆիցէրները ուղարկված էին պարսից բանակը իբրև ինստրուկտօրներ զօրքը կառավարելու և վարժեցնելու նպատակով Բարձրագոյն թոյլտուութեամբ, 1905 թ. մայիսի 24-ին ռուսաց և պարսից կառավարութեան միջև այդ առիթով կայացած դաշնագրի համաձայն։

Այդ ինստրուկտօրները ռոճիկ, ճանապարհորդական բաւականութիւն ստանում են և առհասարակ պահվում են պարսիկ կառավարութեան հաշւով և գտնվում են վերջինիս կարգադրութեան ներքոյ, և Պարսկաստանում իրանց զինւորական ծառայութեան վերաբերեալ բոլոր գործերում հնազանդվում են պարսից զինւորական մինիստրին։

Իբրև այդ դրութիւնը նկատի առնելով, հարցապնդումների մասնաժողովը գտնում է, որ գնդապետ Լեախովի ու այլոց ինստրուկտօրներ նշանակելու խնդրում չէ կարելի իրաւազանցութիւն և ապօրէն վարմունք նկատել զինւորական մինիստրի կողմից, և որ ոչ նրան, ոչ էլ ռուս կառավարութիւնը չէ կարելի պատասխանատու համարել պարսկական զինւորական մինիստրին ժամանակաւորապէս ստորադրված օֆիցէրների գործողութիւնների համար, որոնք կատարել են Պարսկաստանի վերաբերմամբ իրանց ծառայութեան պարտականութիւնները։

Ինչ վերաբերում է գնդապետ Լեախովի դէմ ուղղված մեղադրանքին հրաման հրատարակելու մասին, այդ փաստը չէ հաստատվում. և ոչ միայն չապացուցվեց հարցապնդումը ստորագրողների կողմից, այլ և չէ համապատասխանում մասնաժողովի ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւններից։ Ուստի այդ մասին զեկուցանելով Պետական Դումային, հարցապնդումների մասնաժողովը առաջարկում է ներկայ հարցապնդումը Պետական Դումայի կողմից համարել մերժվելի։

ԿՈՄՍ Մ. Ա. ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՈՎ
(1888—1908 թ.)

Դեկտեմբերի 12-ին լրացաւ ուղիղ քսան տարին, երբ մեռաւ Նիցցայում Միխայիլ Տարիէլովիչ Լորիս-Մելիքովը։

Ալեքսանդր II կայսրի ժամանակի պետական ամենաուժեղ դէմքերից, ամենախոշոր գործիչներից մէկն էր նա, որի անուան հետ կապված է այն «ընդհանուր մասնաժողովը», որ «Կոմս Լորիս-Մելիքովի սահմանադրութիւն» անունն է կրում, բայց որի իսկական էութեան մասին մինչև 1905 թուականը շատ քչերը գիտէին։

Այժմ երբ նրա սահմանադրական ձըգտումները պատմութեան բաժին են դարձել աւելի լայն չափով, քան առաջ էր, կարելի է ճիշտ գնահատութիւն տալ այն բոլորին, ինչ որ արել է նա։

1880 թւի փետրվարի 12-ին հասարակ հայ վաճառականի որդի Լորիս-Մելիքովը, իր բնական ընդունակութիւնների շնորհիւ հասած լինելով ռուսաց պետական ծառայութեան ամենաբարձր աստիճանին, կանչվում է բարձրագոյն կարգադրիչ մասնաժողովի գլխաւոր կառավարչի պաշտօնը ստանձնելու։

Խառնակ ժամանակներ էին։ Կառավարութիւնը գտնվում էր կրիտիքական դրութեան մէջ։ Նա հասկանում էր, որ այլ ևս անկարելի է կռիւ մղել խռովութիւնների դէմ բիւրոկրատիայի ույժով։ Հարկաւոր էին նոր հայեացքների ու մտածողութեան մարդիկ, քան այն ժամանակվայ բիւրոկրատիան էր, իսկ այդպիսիները չը կային։

Եւ ահա այդ ժամանակ Ալեքսանդր II կայսրը մօտեցնում է Լորիս-Մելիքովին, որը իրան արդէն ցոյց էր տուել ժողովրդական թշուառութիւնների դէմ մաքառելու գործում իբրև հմուտ վարչական անձ։

1880 թւի օգոստոսին վերացվում է բարձրագոյն մասնաժողովը և կոմս Լորիս-Մելիքովին յանձնվում է ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնը։ Բայց նա, վայելելով կայսրի լիակատար վստահութիւնը, իրապէս պրեմիեր-մինիստրի դեր էր խաղում ամենալայն իրաւունքներով։

Այդ օրից արդէն սկսվում են «Լորիս-Մելիքովի սահմանադրութեան» փորձերը, որոնք ներկայ սահմանադրական գարնան համար առաջին աւետաբեր ծիծեռնակն են հանդիսանում, առաջին էտապը Ռուսաստանի ներկայացուցչական կարգերի զարգացման գործում։

Իր գործունէութեան ընթացքում նա մի ելակէտ էր ճանաչում. նա համոզված էր, որ ամենևին «հարկ չը կար նեղել բոլոր խաղաղ քաղաքացիներին մի խումբ մարդկանց յանցանքների առաջն առնելու կամ երևան հանելու համար, որքան էլ վտանգաւոր լինէին նրանք», և որ ընդհակառակը «ընդհանուր սահմանափակումների և բացառիկ միջոցների վերացումը, հանգըստացնելով հասարակութեանը, կարող է թուլացնել յեղափոխական ագիտացիան»։

Նրա թէ բարեկամների և թէ թշնամիների միաբերան վկայութեամբ, նա, ինչպէս «Р. С.»-ի մէջ Դ-ն է նկատում. միակն էր, որ աշխատում էր ապացուցանել իր գործողութիւններով, որ վարչական ամենալաւ սիստեմը հասարակական վստահութեան ձգտելն է։ «Նա չէր ընդունում, որ հասարակութիւնը կառավարութեան բնական հակառակորդն է, և մտածում էր, որ հասարակութեան և իշխանութեան փոխադարձ վստահութեամբ զօրեղանում է կառավարութիւնը»։

Այդ հիման վրա էլ, այսինքն հասարակութեան և իշխանութեան փոխադարձ վըստահութեան վրա էլ նա ձգտում էր ստեղծել իր սիստեմը։

«Իբրև նախապատրաստական քայլեր, ասում է «Р. У.» լրագիրը, նա անհրաժեշտ համարեց վերացնել յայտնի III-րդ բաժանմունքը, սահմանափակեց ադմինիստրացիայի գործունէութեան շրջանը, ընդարձակեց քաղաքային և զեմստվային ինքնավարութիւնների գործունէութեան շրջանակը, կազմեց մի մասնաժողով ժամուլի օրէնքները վերաքննելու և մի քանի բարեփոխութիւններ մտցրեց ուսումնարանական գործում։ Դրա հետ զուգընթացաբար միջոցներ ձեռք առաւ ժողովրդի տնտեսական դրութիւնը բարւոքելու, սենատորական քննութիւններ նշանակեց և առաջարկեց զեմստվօներին քննել գիւղացիներին վերաբերեալ օրէնսդրութեան մէջ ցանկալի փոփոխութիւններ մտցնելու խնդիրը։ Ի միջի այլոց ագրարական հարցի առաջնակարգ նշանակութիւնը ուշադրութեան առնվեց դեռ ևս նրա օրերում»։

Այդ բարենորոգումները ի կատար ածելու համար պէտք է լինէր մի հաստատութիւն, և ահա այդ հաստատութիւնը պէտք է հանդիսանար «ընդհանուր մասնաժողովը», որտեղ, տեղական նախապատրաստական մասնաժողովների մշակած օրինագծերը Պետական Խորհրդին ներկայացնելուց առաջ, նախ պէտք է քննութեան ենթարկվէին։

Այդ «ընդհանուր մասնաժողովի» մէջ մըտնում էին 1) նախապատրաստական մասնաժողովի անդամները, 2) նահանգական զեմստվօներից ու քաղաքային դումաների ընտրեալներից (ոչ միայն ձայնաւորների կողմից) և 3) զեմստվօ չունեցող նահանգների կողմից նշանակված յատուկ անձներից։

Ուրիշ խօսքով, այդ «ընդհանուր մասնաժողովը» պէտք է խաղար առաջին պալատի դերը, իսկ Պետական Խորհուրդը՝ երկրորդի։

Կոմսի այդ կազմած ծրագիրը հաւանութիւն էր ստացել Ալեքսանդր II կայսրի կողմից 1881 թւի փետրվարի 17-ին և մարտի 4-ին պէտք է քննվէր մինիստրների խորհրդի մէջ։

Բայց մարտի 1-ի կատաստրոֆը փշրեց կոմսի ամբողջ ծրագիրը և գեղեցիկ նպատակները, որոնք տանում էին Ռուսաստանը բարօրութեան և մեծութեան։

Այդ ձգտումի շրջանում նա այլևս նպաստաւոր պայմաններ չը գտաւ բեղմնաւոր աշխատանքի համար և քաղաքական յետադարձ շարժման զարկերի տակ նա ստիպված եղաւ հեռանալ գործունէութեան ասպարէզից, թողնելով իր տեղը հակառակ ուղղութեան և համոզմունքների գործիչներին։

Լորիս-Մելիքովի համեստ ծրագիրը թէև խորտակվեց, այնուամենայնիւ նա խոր հետք թողեց, որպէս մի անհերքելի ճշմարտութիւն, որ «կառավարութիւնը պէտք է միշտ յենված լինի հասարակական վստահութեան վրա»։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ, դեկտ. 25-ին, ռուսաց և յունաց Ծննդեան օրվայ առիթով, քաղաքի խանութների մեծ մասը փակ էր, իսկ հիմնարկութիւններում և հաստատութիւններում պարապմունքներ չը կային։ Այսօր ռուսաց լրագիրները լոյս չը տեսան։

◆ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրոնցօվ-Դաշկովը Ծննդեան տօներին հետևեալ նուիրատւութիւններն է արել. Թիֆլիսի ռուսաց բարեգործական ընկերութեանը 750 րուբլի, երեխաների խնամատար ընկերութեանը 200 րուբլի, Թիֆլիսի աշխատասիրաց տան ընկերութեանը 100 ր., կանանց բարեգ. ընկ. 50 ր., Թիֆլիսի լիւթերականների հիւանդանոցին 50 ր., Միքայէլեան հիւանդանոցին կից գտնվող տանը 50 ր., հայկական «Մեղու» ընկերութեանը 50 ր., ձրի և էժանագին ճաշարանների ընկերութեանը 50 ր., մահմէդականների բարեգործական ընկերութեանը 50 ր. և քաղաքային հոգեկան հիւանդների ապաստարանին 50 րուբլի։

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, թէ տնայնագործական ընկ. երեկոյթին, որ տեղի կունենայ վաղը, դեկտեմբերի 27-ին, մուտքի գինը ուսանողների, ուսուցիչների և մանուկների համար նշանակված է 1 ր. 10 կոպէկ։

◆ Ստացանք «Տօն ու Զօն» անունով գըրքոյկը, որ նուիրված է «Աղբիւրի» XV-ամեակին և Տ. Նազարեանի գրական գործունէութեանը։ Գրքոյկի մէջ «Աղբիւրի» նախկին աշխատակիցները զետեղել են իրանց յիշողութիւնները և տպաւորութիւնները, և առանձին յօդուածների թիւը հասնում է երեսունի։ Գրքոյկը բաղկացած է փոքրադիր եօթանասուն երեսից և պարունակում է Տ. Նազարեանի աշխատասենեակի պատկերը։ Գրքոյկի գինն է 30 կոպէկ։

◆ Այսօր տեղի կունենայ երկրորդ Պետական Դումայի անդամ Արչիլ Ջափարիձէի թաղումը։

◆ «Новости Закавказья»-ի № 43-ի համարում տպված է. «Դեկտ. 20-ի երեկոյեան, Թիֆլիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ «Новости Закавказья» լրագիրը դադարեցվեց և բոլոր տպված համարները տպարանում գրաւվեցին։ Դեկտ. 23-ին Թիֆլ. ժամ. գեն.-նահանգապետը հրաւիրեց խմբագրին իր մօտ և, լսելով բացատրութիւններ այն յօդուածների առիթով, որոնց համար պատիժն էր տրված, վերստին թոյլատրեց լոյս ընծայել «Новости Закавказья»-ն»։ Երէկվայ համարը՝ թոյլտուութիւնը ուշ ստանալու պատճառով լոյս տեսաւ կէս թերթի ծաւալով։

◆ Դեկտ. 23-ին Թիֆլիսում ձերբակալել են Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ Գարեգին Խաժակեանին, բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանին իր գիմնազիստ որդիների հետ, Երևանեան հրապարակի վրա «Փարոս» գրախանութ ունեցող Նիկողայոս Մատինեանին, որի խանութը կնքված է։

◆ Կովկասի Փոխարքայի խորհրդի անդամ ի. գ. խ. Ջունկօվսկին Պետերբուրգից վերադարձաւ Թիֆլիս։

◆ Քաղաքային ֆինանսական մասնաժողովը որոշեց էժանագին և ձրի ճաշարանների ընկերութեան ամեն տարի տրըվող 500 ր. դարձնել 700 ր., որովհետև ընկերութիւնը ամեն օր 30 ձրի ճաշ է տալիս քաղաքային դպրոցների աշակերտներին։

◆ Դեկտեմբերի 23-ին դումայական ֆինանսական մասնաժողովը քննեց և ընդունեց քաղաքային վարչութեան զեկուցումը՝ քաղաքային անշարժ գոյքերը վերագնահատութեան ենթարկելու մասին. այդ զեկուցումը կը ներկայացվի դումային յունվար ամսում։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը, սպանդանոցից փողերը քաղաք փոխադրելուն վերջ տալու համար, որոշել է դեկտեմբերի 29-ից քաղաքային վարչութեանը կից բանալ մարկաների առևտուր, որոնցով մսագործները վճարելու են սպանդանոցում մորթած անասունների համար։

◆ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան նիստը կը կայանայ վաղը, շաբաթ, դեկտ. 27-ին։

◆ Թիֆլիսում բժշկական շուտափոյթ օգնութիւն կազմակերպելու զեկուցագիրը յանձնվելու է ֆինանսական մասնաժողովի քննութեանը։

◆ Գիւղատնտես Ֆօն-Դէրվիզը երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօրին ներկայացրեց մի զեկուցագիր երկրիս գիւղատնտեսութիւնը բարձրացնելու մասին։ Դրա համար նա առաջարկում է խորհուրդ տալ լեռնային մասի բնակիչներին պարապել անասնապահութեամբ, խոտ բուսցնելով և ցորենը փոխարինել գարիով, առանձնապէս հարաւային լեռնադաշտերում, որոնք քամիներից պաշտպանված են։ Ընդամին զեկուցանողը ցանկութիւն է յայտնում, որպէսզի գիւղացիական հողերի վրա հաստատվեն ցուցական դաշտեր։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Բագուի քաղաքապետ գեն.-մայոր Ֆօլբաումը թոյլատրել է Ա. Ա. Բարութչեանին, Ալ. Սերեբրակեանին և այլոց հիմնել Բագու քաղաքում մի ակումբ «Բագուի կրուժոկ» անունով։ Կրուժոկը նըպատակ ունի իր անդամներին ու նրանց ընտանիքներին, նոյնպէս և ծանօթներին, հնարաւորութիւն տալ զբաղմունքներից ազատ ժամերը անցկացնել այնտեղ հաճելի ու օգտակար կերպով։ Այդ նպատակով կրուժոկին իրաւունք է վերապահված իր անդամների ու հիւրերի համար գրականական երեկոյթներ ու պարերեկոյթներ սարքել, դրամատիկական ներկայացումներ, պարահանդէսներ, դիմակահանդէսներ ու զանազան թոյլատրելի խաղեր տալ, ունենալ գրադարան-ընթերցարան, կազմակերպել դասախօսութիւններ անդամների շրջանում օգտակար գիտելիքներ տարածելու նպատակով, բանալ գեղարուեստական դասընթացքներ, մանկական պարտէզներ և այլ կրթական-դաստիարակչական հաստատութիւններ անդամների երեխաների համար։ Կրուժոկի անդամները վճարում են տարեկան 10 րուբլի։ Մօտ օրերս կը կայանայ աւագների ու վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամների ընտրութիւնը։

◆ Ռէալական դպրոցի խորհրդի որոշմամբ յիշեալ դպրոցի 4-րդ դասարանի երեք աշակերտներ արտաքսված են դպրոցից ատրճանակներ կրելու պատճառով։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Միապետական կազմակերպութիւնները միջնորդութիւն են զարթեցնում կառավարութեան առջև, Պօլտաւեան կռւի 200-ամեակի տօնի օրը, Պօլտաւայում իսկական ռուս մարդկանց համառուսական ընդհանուր ժողով հրաւիրելու համար։ Համագումարը գլուխ բերելու նպատակով եռանդուն ջանքեր է անում Վօստորգօվ քահանան։

◆ Մոսկվայի բորսային կոմիտէտը արդիւնաբերական զանազան ճիւղի ուսում-

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

[illegible]

կասկած յայտնելն անգամ անտեղի է, պէտք է ուրեմն նորը կազմել՝ ժամանակի պահանջների և հասկացողութեան համաձայն... (874 եր.): Ընդհանուրին միացնող մտաւոր կապը չէ կարող լինել ի հարկէ հին ժամանակի անցած գնացած աշխարհահայեացքը, այլ պիտի լինի բնականաբար նորագոյն ժամանակի գիտական ըմբռնումը տիեզերքի Աստուծոյ և մարդու մասին»: (875 եր.):

Այդպիսով ձեր բուն նպատակն է՝ ազատ հայաստանեայց եկեղեցուն, վերադարձնել նրա հին ազդեցութիւնը և փառքը. դուք ցանկանում էք, որ «մտքերի համատարած շփոթութեան մէջ եկեղեցին առաջնորդ հանդիսանայ ժողովրդին»: Դուք տեսնում էք, որ լուսաւորութիւնը տարածվում է մասսաների մէջ, որ գիտական հայեացքները նոր և նոր յաղթութիւններ են անում, որ կորչում է ժողովրդի հին հաւատը, որ նա սկսում է խորթ աչքերով նայել հոգևորականների վրա, որ վանքերը և եկեղեցիները ժամերգութեան ժամանակ դատարկ են, որ վարդապետները փախչում են Էջմիածնից, աշխարհական դառնում, և շատ տխուր [illegible]

գրքեր. [illegible]

պալիզմը, հեռանում է «սուրբ» քաղաքից: Ես վախենում եմ, որ ձեզ էլ սպասում է Պիէրի վիճակը. յամենայն դէպս, ձեր սկիզբը մխիթարական չէ: Սուրէնեանը բռնի կերպով վառել է ձեր յօդուածը:

Իվ. Պիչիկեան

(Կը շարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

(Նամակ Թիւրքիայից)

—

Որ Թիւրքիոյ սահմանադրութիւնը այլազգի տարրերու մասնաւորապէս պահանջն է եղած և ոչ թիւրք ժողովրդին, անուրանալի է: Որովհետև սա՝ կը գտնուի դեռ պատմական այնպիսի շրջանի մը մէջ, իր սաուար մեծամասնութեամբը, որու յատկանիշը՝ նախապաշարումներ, ինքնագիտակցութեան և ինքնակառավարութեան ոգիի բացակայութիւն, իբրև մակաբոյծ ուրիշ ցեղերու վրայ իշխելու մարմաջը, կրօնի մը մթագին ու կարմիր թելադրումներուն գերի ըլլալ և նորութեան, յառաջդիմական ամեն շարժումի դէմ ընդվզիլ են:

Ոևէ կառավարութիւն չէ կարող աւելի բարձր ըլլալ, քայն շահ ստեղծող ժողովուրդ, որ ինք սնունդ կուտայ, կապրեցնէ այդ իշխանութեան ձեր և անոր գոյութիւնը հնարաւոր կը դարձնէ, մինչև պատմական որոշ ժամանակ:

Թիւրք մասսայի հոգեբանութիւնը հնարաւոր կը դարձնէր և կը դարձնէ, կըսեմ, Թիւրքաց կառավարութեան նման մի աւազակային կազմակերպութիւն, բռնապետութեան, կաշառակերութեան և կամայականութեան մի հսկայ ընկերութիւն:

Եւ այդ դժբաղդ մասսան, այդ անլեզու, անգիտակից խուժանը տասնեակ տարիներ սալաված կանչեց ու խողխողեց այն մարտընչող ժողովուրդներու զաւակները, որոնք ուզեցին փուլթացնել բռնապետութեան անկումը:

Եւ այդ մասսայի ղեկավար կարմիր վեհապետը և իր դահիճ պալատականները, փաշաները հազարաւոր, հարիւր հազարաւոր գործակալները կերան, խմեցին, յղփացան, վայելեցին, քրքջացին տասնեակ ժողովուրդներու սրտին նստած, տարիներով, դարերով...

Եւ այդ դժբաղդ մասսան անտարբերութեամբ դիտեց արեան դաշտերը, լսեց կախաղաններու վրայ մարող ազատութեան պոռթկումները, բանտերու խորշը խեղդուող աղաղակները, ծովերու յատակը լռող մրմունջները... Ողջ երկրի մը միլիոնաւոր զաւակներու նահատակութիւնը, յանուն մի ժողովրդի տիրող դասակարգերու իշխանութեան, նուաճումին, շահուն:

Այդ ժողովուրդը այսօր սահմանադրական դարձած է:

Պատմութիւնը, իրականութիւնը մի խոշոր հարցական կը դնէ ասոր առաջ:

Թիւրք մասսան դեռ սահմանադրական չէ:

[illegible]

Ձմնք, անդմ՜ւլ ջմնք, լոյս, լո՜յս ծաւալելու այդ դժբաղդ մասսայի—Թիւրք ժողովրդի մէջ: Այլապէս, կըսեմ, սահմանադրութիւնը կեղծիք մըն է և միշտ վտանգուած:

Պարզենք մեր ձեռքը, մեր միտքը, մեր հոգին դէպի մեր դրացի ժողովուրդը:

Թող բռունցք ցուցնեն մեր օգնող բազուկի հանդէպ: «Գեավո՜ւր» պատասխանեն մեր «եղբա՜յր» կոչին: Դա՝ երէկ կըլլար. այսօր կըլլայ, բայց ոչ վաղը:

Անհրաժեշտ է լոյս, լոյս ծաւալել, հեղեղօրէն Թիւրք և քիւրդ մութ խաւերէն ներս, աւելի ներս:

Յեղափոխական գործունէութեան պատմական պարտքն է այս, իմ կարծիքով, անյետաձգելի, այժմէական:

Արտաւազդ

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 30-ին
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
նշանակված է
Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան հրապարակական նիստը
լսելու ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ռէֆերատը
„Սէրը և վիշտը հայկական բանաստեղծութեան մէջ“:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին:
Տոմսակները վաճառվում են Երաժշտական դպրոցում և Ե. Ծատուրեանի խանութում Դվորցովայա փող.
1—1

ԲԺԻՇԿ
Ա. Ա. ԽԱՆԴԱՄԻՐԵԱՆ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ, առանձնապէս սրտի և թոքերի հիւանդութիւններ: Ընդունելութիւնը՝ 11—1 ժ. առաւօտեան, 5—6 ժ. երեկոյեան:
Սօլօլակսկայա փ. № 6. տ. Միրզօյեվի
(օ. մ.) 50—18

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ
Ներքին հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն ամեն օր { 11—12 ժ. առաւ. / 5—6 ժ. երեկ.
Վելիամինօվսկայա փող., № 10.
(օ. մ.) 100—33

«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պատուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը:

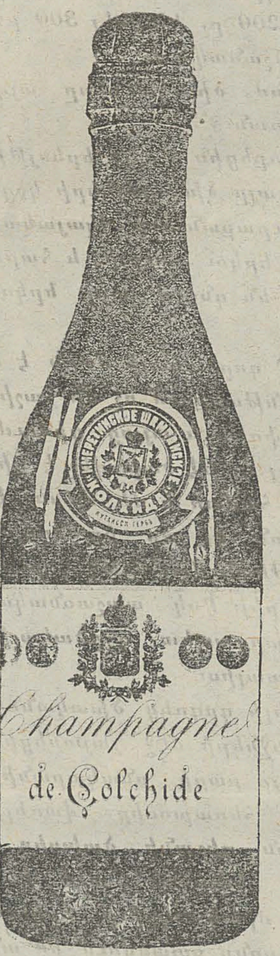

Մատակարար Կովկասեան Օֆիցերական Տնտեսական Ընկերութեան
Փ. Ն. ՉԷԼԻՁԷ
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ
Այսու պատիւ ունի յայտարարելու, որ Կովկասեան Օֆիցերական Տնտեսական Ընկերութեան մագազիններում, որոնք գտնվում են Թիֆլիսում, Կիրօչնի փողոցի և Գօլովինսկի պրօսպէկտի վրա, ստացվել են վաճառելու համար իսկական և զտված
ՔՈՒԹԱՅԻՍԵԱՆ-ԻՄԵՐԷԹԵԱՆ
ՇԱՄՊԱՆԵԱՆ „ԿՈԼԽԻԴԱ“
և առողջարար քաղցր տեսակի գիներ՝ Խերես, Մալագա, Պօրտվէյն, և քաղցրահամ եկեղեցական—Վեանայի ողկոյզից:
Վաճառվում են եւ սեղանի կարմիր եւ սպիտակ
ՍՎԻՐԻ ԳԻՆԻՆԵՐ
(ա. օ.) 3—2

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Առաջիկայ 1909 Թւականի համար
ՄԵՐ ՁԱՅՆԸ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ
«ՄԵՐ ՁԱՅՆԸ» կը հրատարակվի առաջիկայ 1909 թ. նոյն ուղղութեամբ և նոյն ծրագրով. լոյս կը տեսնի շաբաթական երեք անգամ—չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի օրերը:
«ՄԵՐ ՁԱՅՆԻ» տարեկան բաժանորդագինն է՝ արտասահման 10 ր., Նոր-Նախիջևան և Ռօստով Դօնի ափին 5 ր., դուրսը, ամեն տեղ 6 ր., կէս տարվանը 1 ր. 50 կ.: 1909 Թւի համար բաժանորդ գրվողը այս տարվայ դեկտեմբեր ամսվայ համարները կը ստանայ ՁՐԻ:
Նոր-Նախիջևանի շրջակայ գիւղերի (այն է ս. Խաչի ագարակ, Նիսվիտայ, Մեծ-Սալա, Փոքր-Սալա, Չալթր, Թոփթի և Եկատերինաւան) համար տարեկան բաժանորդագինն է 4 ր., կէս տարվանը 2 ր. 50 կ.
Դիմել՝ Нахичевань на-Дону. Редакція «Меръ Дзайнъ». Կամ Nakhitchevan s-Don, Russie, Redaktion »Mer Dzain».
(ու. ե. չ.) 3—1

Բացված է առաջիկայ 1909 թ. բաժանորդագրութիւնը
ԱՂԲԻՒՐԻ եւ ՏԱՐԱԶԻ
XXVII տարի XX
Պրէմիաներն են՝ ՎԵՀԱՓԱՌ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ 18 գոյներով մեծադիր և փառահեղ պատկերը, 2) ԱՂԲԻՒՐԻ ականը (Աղբիւր-Տարազի աշխատակիցների պատկերները), 3) Գեղափնջիկ, 4) ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ: Կը հրատարակվեն ձրի: Իսկ լոյս տեսնող №№-ի քանակն ու ծաւալը կախումն կունենան վճարող բաժանորդների քանակից:
ԱՂԲԻՒՐԻ տարեկան գինը 3 ր. (արտասահման 5 ր.)
ՏԱՐԱԶԻ » » 6 ր. (» 10 ր.)
ԱՂԲԻՒՐ, ՏԱՐԱԶ պրէմիաներով, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՎ, ԳԵՂԱՓՆՋԻԿՈՎ 10 ռուբ. (արտասահման 18 ր.): Ապառիկ և մաս-մաս վճարով բաժանորդներ չեն ընդունվում:
Тифлисъ, редакція АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ. Rédaction Aghbur-Taraz, Tiflis (Caucase)
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

1865 թ. 1870 թ. 1882 թ. 1896 թ.
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ
1860. Т.Р.А.Р.М. С.ПЕТЕРБУРГЪ.
Իսկականները միայն այս դրոշմով
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ
ԸՆԿ. Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ԼՐԻՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
լաւ յատկութեան համար
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ, ՌԻԳԱՅՈՒՄ, ԿԻԵՎՈՒՄ, ՎԻԼՆԱՅՈՒՄ
ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ, ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ, ՌՕՍՏՕՎՈՒՄ Դ./Վ., ԿԱԶԱՆՈՒՄ, ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿՈՒՄ
ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ, ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, ՏԱՇԿԷՆՏՈՒՄ, ՍԱՐԱՏՕՎՈՒՄ
Նիժեգորոդեան և Իրբիտեան տօնավաճառներում
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ կատարում է „ԼԵՕՊՈԼԴ ՆԵՅՃԵԼԼԵՐ“ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ
(ե. ու.) 50—41